

VANDERVELDE, Emile, jurist, hoogleeraar, socialistisch politicus, voorzitter van de Belgische Werkliedenpartij (Elsene 25 januari 1856 - Brussel 27 december 1938).

Hij was de zoon van een advocaat, later vrede-rechter, liberaal en vrijmetselaar. Emile werd voor-

bestemd voor een politieke carrière en daarom werd het nuttig geacht dat hij een vrij beroep zou leren : hij promoveerde in de rechten en de sociale wetenschappen aan de Université Libre de Bruxelles. Hij trad toe tot de Jeune Garde Libérale. In 1885 was hij medestichter van de Belgische Werkliedenpartij (BWP), hoewel toentertijd de grenzen tussen liberalen en socialisten nog vrij vaag waren. Vanderveldes leermeesters waren P.J.-Proudhon en C. de Paepe. In 1894 werd hij tot socialistisch volksvertegenwoordiger gekozen voor Charleroi, van 1900 af was hij dit voor Brussel. Zo kwam hij met de eerste groep socialisten in de Kamer. Hier werd hij spoedig leider van de fractie en daardoor informeel voorzitter van de partij, de „patron”. Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog werd Vandervelde benoemd tot minister van State; in 1916 trad hij toe tot de regering, die hij naar Le Havre gevolgd was. Van 1918 tot '21 was hij minister van Justitie. Pas in 1933 werd Vandervelde formeel voorzitter van de BWP; Hendrik de Man werd ondervoorzitter. Van toen af begon een groeiend conflict tussen beiden, dat deels terug te brengen was tot een generatieconflict, deels tot fundamentele meningsverschillen over de oriëntatie van de BWP tot „nationale partij”, op binnenlands vlak door zich aan te dienen als regerings- en volkspartij, op buitenlands vlak door de Belgische onafhankelijkheidspolitiek te steunen. Dit conflict nam dramatische proporties aan in verband met de meningsverschillen over de Belgische politiek inzake de Spaanse Burgeroorlog en leidde tot het ontslag van Vandervelde als minister, in januari 1937, en tot zijn ontslag als partijvoorzitter, in december 1938.

Hoewel zijn familie van Vlaamse afstamming was kende Vandervelde geen Nederlands; hij zou het ook nooit leren. Als politicus had hij evenwel begrip voor de Vlaamse desiderata. Bij de behandeling van de Gelijkheidswet van 1898 sprak hij namens de socialistische fractie een grote redevoering uit ter verdediging ervan : hij baseerde zich hiervoor op het democratische karakter van de V.B. In 1905 steunde hij eveneens het wetsvoorstel-Coremans, strekkende tot de vernederlandsing van het vrij onderwijs. Vandervelde was eveneens aanwezig op een meeting, belegd tijdens de verkiezingscampagne van 1906, om het Vlaamse vraagstuk te bespreken. Hier waren eveneens C. Huysmans en A. Deswarte aanwezig. Ondanks zijn begrip voor de V.B. was Vandervelde vóór 1914 tegen de vernederlandsing van de Gentse universiteit gekant, o.a. omdat hij geen „foyer de civilisation française” wilde uitdoven; daarom stelde hij voor een Vlaamse universiteit op te richten te Antwerpen, een standpunt dat ook door andere politici toen en ook na 1918 verdedigd werd. Wat zijn stellingname in de Eerste Wereldoorlog betreft wenste hij een volledige Duitse nederlaag, was gekant tegen een vrede door vergelijk en raakte hierdoor in conflict met C. Huysmans, de secretaris van de Tweede Internationale. Deze houding tijdens de oorlog verklaart waarschijnlijk voor een deel Vanderveldes gezindheid tegenover de activisten na de oorlog : tijdens de interpellatie van Huysmans-Doms over amnestie deed hij de bekend geworden uitspraak „vingt mille fois non”. Deze stellingname tegen de amnestie om patriotische redenen was wel nieuw voor het socialisme

en was één van de aanwijzingen voor haar identificatie met de nationale staat, in tegenstelling tot haar traditioneel vooroorlogs internationalisme. Wel toonde Vandervelde begrip tegenover de V.B. als geheel : bij de discussie over het wetsvoorstel Van Cauwelaert tot vernederlandsing van de Gentse Rijksuniversiteit trachtte hij tevergeefs zijn Waalse partijgenoten te overtuigen van de gegrondheid van deze Vlaamse eis. Op het 40ste Congres van de BWP (juli 1929) had hij alle lof voor het Compromis des Belges, waardoor Vlaamse en Waalse socialisten meer tot elkaar gebracht werden. Vandervelde was voldoende socialist en tacticus om in te zien dat het socialisme er niet bij gebaat kon zijn de V.B. te negeren of tegen te gaan. Dit inzicht verklaart voor een groot deel zijn houding tegenover de V.B. Hij had steeds de eenheid en de expansie van de partij op het oog en was daarom geneigd zijn Vlaamse partijgenoten in zekere mate tegemoet te komen. Dit verklaart bijvoorbeeld waarom hij op het buitengewoon BWP-Congres van 1936 strenge toepassing van de taalwetten eiste, en in 1937 het amnestie-ontwerp steunde.

WERKEN : *Pour l'Université flamande. Contre la néerlandisation de l'Université de Gand*, in *Le Peuple* (26 februari 1911); - *La question des langues* (1930); - *Le seul moyen peut-être, d'éviter le séparatisme, c'est de faire à l'autonomisme une très large concession*, in *Le Peuple* (28 december 1930); - *Souvenirs d'un militant socialiste* (1939); - *Carnets* (1934-'38) (1966).

LITERATUUR : R. Abs, *Emile Vandervelde* (1973).

MIEKE CLAEYS-VAN HAEGENDOREN